

БОЛОТА БРЯНЩИНИ

Федотов Ю.П. Флора болот Брянской области. — Брянск, 2011. — 153 с.

Метою написання монографії відомого болотознавця Ю.П. Федотова було визначення параметрів біологічного різноманіття боліт Брянської області. Автор з'ясував видовий склад поширення цих видів у регіоні, встановив характер їх ценотичної та екологічної приуроченості до різних типів боліт, статус видів стосовно болотних місцезростань. Останній показник дослідник визначив як «вірність вида болоту».

Основну частину книги становить анотований список флори боліт Брянської області — всього 352 види судинних рослин; для кожного з них наведено російську та латинську назви. Вказано частоту трапляння видів на території Брянщини, а для рідкісних болотних рослин — ще й відомості про місця їхнього зростання та авторів знахідок.

Ценотична приуроченість видів подана за оцінкою їх трапляння в основних типах болотної рослинності регіону. Наприклад, для евтрофних (низинних) боліт це трав'яні, вербові, чорновільхові, деревно-мохові, трав'яно-гіпнові та чагарниково-гіпнові угруповання. В анотованому списку флори автор наводить формули ареалів рослин.

Крім анотованого списку флори, в книзі вміщено таблицю трапляння видів в основних болотних угрупованнях за трибальною шкалою (зрідка, спорадично, звичайно). Цікавішою, на нашу думку, є оцінка вірності рослин болотним екотопам. За цим показником усі види оцінені за п'ятибальною шкалою: I) заходять на болота зрідка та «випадкові»; II) індиферентні до боліт; III) зростають в інших екотопах, але максимально розвинені на болотах; IV) надають перевагу болотам, однак іноді трапляються і в інших екотопах; V) трапляються лише на болотах.

Автор вважає, що болотний флороценотичний комплекс утворюють вірні види боліт (ВВБ), які мають III, IV та V бали вірності болотним місцезростанням. Вірних болотних видів 111 (із 352, відзначених у болотних місцезростаннях), що становить 31,5 % видів флори боліт Брянщини.

Оскільки автор для кожного виду навів бал вірності болотним місцезростанням, ми спробували відзначити, які саме болотні види ввійшли до вищезгаданих трьох груп. Особливо зацікавила нас третя група, що об'єднує види, які трапляються в різних місцезростаннях, але оптимально розвиваються на болотах. З'ясувалося, що до цієї групи потрапили, наприклад, *Agrostis stolonifera*, *Athyrium filix-femina*, *Betula pubescens*, *Calla palustris*, *Carex limosa*, *Catabrosa aquatica*, *Cicuta virosa*, *Utricularia intermedia*, *U. minor*, *U. vulgaris*, *Viola palustris*, *Salix rosmarinifolia*, *S. starkeana* та деякі інші.

На нашу думку, наведені види з балом III, які повинні мати оптимальний розвиток на болотах, хоч і трапляються в різних екотопах, часто не відповідають цій ознаці. Навряд чи оптимально розвиваються на болотах усі види роду *Utricularia* (скоріш це водні види), *Agrostis stolonifera* (лучно-болотний вид, який формує луки) та деякі інші.

Хоч ідея «шкали вірності болоту» рецензентові подобається, однак розподіл видів за цим параметром варто доопрацювати. Безумовно, тут має значення і те, що в Росії традиційно виділяють декілька типів болотної рослинності. Це позначається і на інших параметрах аналізу боліт, наприклад, виокремленні ценофлор. Автор монографії виділяє шість ценофлор, які належать до різних типів болотної рослинності і відображають положення угруповань у процесі болотного ендеоекогенезу: трав'яні; чорновільхові; деревно-мохові; гіпнові; сфагнові мезотрофні; сфагнові оліготрофні.

Найбільше ВВБ на гіпнових — 46,9 %, сфагно-вих мезотрофних — 68,2 % та сфагнових оліготрофних болотах — 68,2 %. Разом з тим кількість видів у ценофлорах має зворотний характер — від 221 виду на трав'яних болотах до 22 — на сфагнових оліготрофних.

Особливу увагу Ю.П. Федотов приділяє рідкісним видам боліт. Він навів список видів судинних рослин, занесених до «Красной книги Брянской области» (як відомо, в Росії такі списки складаються на обласному рівні, існує також «Красная книга Российской Федерации»). Із федеративного списку на болотах Брянщини наявні три види — *Cypripedium calceolus*, *Dactylorhiza longifolia* (*D. baltica*), *D. traunsteineri*. Із загального списку — 38 болотних видів, вміщених у Червоній книзі області та федеративному списку, більшість входять до «Червоної книги України» (ЧКУ). Ше три види, поки що відсутні в ній, фахівці давно планують занести до ЧКУ. Це *Drosera rotundifolia*, *Carex limosa*, *Rhynchospora alba*.

Таким чином, список рідкісних видів боліт Брянської області значною мірою збігається з таким для боліт України. Зрозуміло, що для України він більший, враховуючи різні розміри територій та фізико-географічне розташування нашої країни. Проте флористична та ценотична подібність боліт зрозуміла — адже південна, більша частина Брянщини, знаходиться в межах широколистянолісової зони і належить до Східноєвропейської провінції та двох підпровінцій — Поліської і Середньоросійської.

Монографія Ю.П. Федотова містить багатий фактичний матеріал — список цінних болотних урочищ Брянської області, анований список флори боліт, карти поширення в регіоні багатьох рідкісних болотних видів, таксономічну і географічну структуру флори боліт, дані про багатство болотних ценофлор. Безперечно, вона буде корисною для зацікавленого українського читача.

Т.Л. АНДРІЄНКО

НОВІ ВИДАННЯ

Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації

Матеріали робочого семінару (Київ, 21—22 березня 2012 р.) / За ред. Я.П. Дідуха, О.О. Кагала, Б.Г. Проця. — Київ—Львів, 2012. — 194 с.

У збірнику висвітлюються питання теоретичних засад розробки біотопної (оселищної) концепції збереження біотичної різноманітності в Україні, принципи класифікації біотопів (типів оселищ), їхньої структури, формування відповідних баз даних, а також практичні аспекти розробки та втілення такої класифікації.

Для екологів, біологів, географів, фахівців у галузі охорони природи, студентів вузів природничих спеціальностей.